

筑波大学
University of Tsukuba

รายงานการฝึกอบรม

หลักสูตร “การบริหารงานศาลยุติธรรม”

ณ มหาวิทยาลัยซึคุบะ ประเทศญี่ปุ่น

ระหว่างวันที่ 21 มิถุนายน ถึงวันที่ 4 กรกฎาคม 2558

บทความเรื่อง : ระบบศาลยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น

จัดทำโดย : กลุ่มที่ 6

เสนอ

กองการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม

Training Program on “**Judicial Management**”

At University of Tsukuba, Japan June 21 – July 4, 2015

ระบบศาลยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น

รายชื่อผู้เข้าฝึกอบรมกลุ่มที่ 6

1. นายชาติชาย แก้วก๊ก นิติกรชำนาญการพิเศษ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์
2. นางสาวศักดิ์ศรี บุญประเสริฐ นิติกรชำนาญการ ศาลฎีกา
3. นายปริญญา ไทยสมบูรณ์ นิติกรชำนาญการ ศาลอุทธรณ์ภาค 7
4. นางสาวพนิดา ชุนอ่อน เจ้าพนักงานคดีปฏิบัติการ ศาลแขวงปทุมวัน
5. นายจิระ ชันทอง นักวิชาการคอมพิวเตอร์ปฏิบัติการ สำนักศาลยุติธรรมประจำภาค 5
6. นางสาวธนวัน พวงพี นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักพัฒนาระบบงาน

บทนำ

การฝึกอบรมทางวิชาการระหว่างประเทศด้านการบริหารงานศาลยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ หลักสูตร “การบริหารงานศาลยุติธรรม” สำหรับข้าราชการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรมไทย ซึ่งจัดโดย สำนักศึกษาระหว่างประเทศด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยซีคูปะ วิทยาเขตโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ ๒๒ มิถุนายน ถึงวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทั้งด้านกฎหมาย ระบบการบริหารงานศาลยุติธรรม และการศึกษาศิลปะ สังคมและวัฒนธรรม ประเทศญี่ปุ่น

คณะผู้จัดทำ รายงาน กลุ่มที่ ๖ ได้จัดทำ บทความเรื่อง “ระบบงานศาลยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น” เพื่อเป็นการเผยแพร่ระบบการบริหารงานศาลยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น ตามที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมครั้งนี้ คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความ “ระบบงานศาลยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น” จักเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจใช้เป็นแบบอย่างในการบริหารงานหรือพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมไทยในโอกาสต่อไป

สารบัญ

หน้าที่

บทนำ	1
ระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น	2
การศาลยุติธรรมในประเทศญี่ปุ่น	4
การเข้าสู่ตำแหน่งของการเป็นผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ และผู้พิพากษาสมทบ	6
Saiban-in หรือระบบลูกขุนผสม	8

สำนักการต่างประเทศ

ระบบศาลยุติธรรมประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศหมู่เกาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก ถึงแม้ญี่ปุ่นจะเป็นเพียงหมู่เกาะที่กระจัดกระจายอยู่ตามชายฝั่งตะวันออกของทวีปเอเชีย ญี่ปุ่นอาจดูเหมือนว่ามีขนาดเล็กมากในเรื่องของพื้นที่แต่ถ้าพิจารณาจากกำลังการผลิต หรือผลิตภัณฑ์รวมของชาติ (Gross National Product,G.N.P) ญี่ปุ่นจะกลายเป็นประเทศที่จัดอยู่ในลำดับสามของโลกรองจากประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต หรือเป็นอันดับหนึ่งของเอเชีย และเป็นประเทศซึ่งมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 60 ของโลก

ประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลด้านตะวันออกของทวีปเอเชีย มีความยาวเป็นแนวโค้ง 2,360 ไมล์ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 145,865 ตารางไมล์ ญี่ปุ่นมีขนาดเล็กกว่าสหรัฐอเมริกา 25 เท่า และใหญ่กว่าสหราชอาณาจักรเท่าครึ่ง ประเทศญี่ปุ่นประกอบด้วยเกาะใหญ่ 4 เกาะ คือ เกาะฮอนชู ซึ่งเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุด มีขนาดพื้นที่ 87,805 ตารางไมล์ , เกาะฮอกไกโด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 30,144 ตารางไมล์ , เกาะคีวชู มีพื้นที่ประมาณ 7,049 ตารางไมล์ นอกจากนี้ยังมีเกาะน้อยรวมทั้งสิ้นประมาณ 3,900 เกาะ ในบรรดาเกาะต่างๆเหล่านี้ ที่น่าสนใจคือ เกาะสี่ซิมะ อยู่ระหว่างคาบสมุทรเกาหลีและประเทศญี่ปุ่น เกาะอะมามิ อยู่ทางเหนือของเกาะริวกิวและเกาะซาโต อยู่ในบริเวณทะเลในตอนกลางของเกาะฮอนชู เกาะเหล่านี้สหรัฐอเมริกาได้คืนให้แก่ญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1968

ในบรรดาหมู่เกาะเหล่านี้ เกาะฮอนชูจะเป็นเกาะที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง คือ โตเกียวและเมืองสำคัญอื่นๆอีกหลายเมืองแล้ว ยังมีที่ราบและแหล่งผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่สำคัญ เกาะฮอนชูแบ่งออกเป็น 4 เขต คือ เขตโตโฮกุ เขตชูบุ เขตคันไซ และเขตชูโก

ประเทศญี่ปุ่นนั้น ถือกำเนิดขึ้นมาอย่างยาวนาน มีประวัติศาสตร์ที่น่าศึกษาในหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งรวมไปถึงเรื่องของระบบกฎหมาย การศาลยุติธรรม รวมทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งของการเป็นทนายความ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา นอกจากนี้เรื่องของระบบ Saiban-in หรือระบบลูกขุนผสม ซึ่งมีลักษณะแบบผู้พิพากษาสมทบก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจเช่นกัน

ระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

ระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นนั้นพัฒนามาจากระบบ Civil Law ของประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรป โดยเฉพาะประมวลกฎหมายของประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศส ซึ่งประเทศญี่ปุ่นได้รับเอามาเป็นต้นแบบ (Judge Appiled Law) นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในส่วนของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ด้วยอันได้นำมาใช้ในส่วนของการพิจารณาคดีในศาลซึ่งใช้ระบบกล่าวหาตามแบบสหรัฐอเมริกา ทำให้ระบบกฎหมายในประเทศญี่ปุ่นนั้นมีลักษณะที่เป็นแบบผสมผสานเช่นเดียวกับระบบกฎหมายของประเทศไทย

แหล่งที่มาอันเป็นบ่อเกิดของกฎหมายในประเทศญี่ปุ่นนั้นมาจากกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมาย ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยที่ประเทศญี่ปุ่นนั้นมองคัมภีร์พระคัมภีร์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศเช่นเดียวกับที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขและศูนย์รวมทางจิตใจของปวงชน

รัฐธรรมนูญแห่งญี่ปุ่นเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ คือฉบับ พ.ศ.2432 และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2489 โดยมีผลใช้บังคับในหกเดือนถัดมา คือ วันที่ 3 พฤษภาคม 2490

ในปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นได้มีการพยายามแก้ไขปรับปรุงกฎหมายรัฐธรรมนูญให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันให้มากขึ้น เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ใช้มาตั้งแต่ปี 1947 หลังจากสงครามโลกสิ้นสุดไปแล้ว 2 ปี โดยสหรัฐอเมริกาซึ่งดูแลญี่ปุ่นอยู่ในขณะนั้นเป็นผู้ร่างขึ้นมา โดยขณะนั้นญี่ปุ่นตกอยู่ในฐานะผู้แพ้สงคราม ต้องประสบกับการสูญเสียอย่างมากในสงครามโลกครั้งนี้ ชาวญี่ปุ่นยังมีภาพพจน์ต่อชาติของตนว่าเป็นประเทศเล็กๆ ที่ต้องย่อยยับจากสงครามและสูญเสียศักดิ์ศรี ในขณะที่ประเทศผู้ชนะสงครามต้องการจะควบคุมไม่ให้ญี่ปุ่นสามารถฟื้นฟูอำนาจทางการเมืองทหารขึ้นมาได้อีก รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีลักษณะพิเศษที่ต่างจากรัฐธรรมนูญของประเทศอื่นใดในโลก คือเป็นรัฐธรรมนูญที่ไฝ่สันติภาพ แต่ในช่วงเวลากว่าครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ชาวญี่ปุ่นได้มีการแสดงความเห็นกันเป็นอันมากกว่า ปัจจุบันนี้สถานะของประเทศญี่ปุ่นเปลี่ยนไป สถานการณ์ของโลกก็เปลี่ยนไป สังคมญี่ปุ่นได้พัฒนาขึ้นมาจากรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพของประเทศที่ได้พัฒนาขึ้นมาอยู่ในระดับแนวหน้าของโลก ดังนั้นจึงน่าจะได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศให้มากขึ้น

กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นได้มีการกำหนดหลักการไว้เพื่อเป็นการแบ่งแยกอำนาจอริปไตยออกเป็นสามส่วนกล่าวคือ

1. Legislative อำนาจนิติบัญญัติ (Diet) รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา
2. Executive อำนาจบริหาร (Prime Minister & Cabinet) สมาชิกสภาเลือกนายกรัฐมนตรี ไม่เลือกตั้ง
3. Judiciary อำนาจตุลาการ (Courts) โดยผู้พิพากษาถูกแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี Three-phase trial และระบบพิจารณาคดีแบ่งเป็นสามชั้นศาลและใช้ระบบศาลเดี่ยว คือ ระบบที่ให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง ซึ่งในส่วนนี้จะมีความแตกต่างกับประเทศไทยเนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบศาลคู่

การศาลยุติธรรมในประเทศญี่ปุ่น

เมื่อกล่าวถึงระบบศาลยุติธรรมในประเทศญี่ปุ่นจะพบว่าศาลในประเทศญี่ปุ่นมีด้วยกัน 5 ประเภท ได้แก่

1. ศาลแขวง (Summery Courts)
2. ศาลจังหวัด (District Court)
3. ศาลเยาวชนและครอบครัว (Family Court)
4. ศาลอุทธรณ์ (High Court) และ
5. ศาลฎีกา (Supreme Court)

1. ศาลแขวง (Summery Courts) พิจารณาพิพาทคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 1,400,000 เยน หรือ คดีอาญาที่มีโทษปรับหรือโทษที่ต่ำกว่า โดยการพิจารณาพิพาทนั้นกระทำโดยผู้พิพากษานายเดี่ยวเป็นองค์คณะผู้ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาในศาลแขวงนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเนติบัณฑิต ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่ในการตัดสินคดีความแล้วผู้พิพากษาในศาลแขวงก็ยังมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันเป็นกระบวนการอีกรูปแบบหนึ่งในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน

2. ศาลจังหวัด (District Court) โดยมีผู้พิพากษานายเดี่ยวหรือผู้พิพากษาจำนวน 3 นายเป็นองค์คณะ มีอำนาจพิจารณาพิพาทคดีแพ่งและคดีอาญาตลอดทั้งคดีอื่นทั้งปวง ทั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐ ศาล ซึ่งหากเป็นคดีปกติจะมีผู้พิพากษานายเดี่ยวเป็นองค์คณะและจะมีผู้พิพากษาจำนวน 3 นายเป็นองค์คณะในกรณีดังต่อไปนี้

2.1 คดีซึ่งองค์คณะหนึ่งเห็นว่าการพิจารณาและพิพาทของคดีนี้ควรทำโดยองค์คณะ

2.2 คดีที่มีโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต ยกเว้นคดีลักทรัพย์ พยายามลักทรัพย์ การพยายามกระทำความผิดเกี่ยวกับลักทรัพย์ ลักทรัพย์เป็นนิตย และกระทำความผิดซ้ำซ้อนภายใต้ พ.ร.บ.ป้องกันและลงโทษโจรและขโมย

2.3 อุทธรณ์คำพิพากษาคดีแพ่งซึ่งตัดสินโดยศาลแขวง และคำสั่งเกี่ยวกับคดีแพ่งซึ่งศาลแขวงสั่ง

2.4 คดีซึ่งกำหนดให้พิจารณาเป็นองค์คณะตามกฎหมายอื่นนอกเหนือจาก พ.ร.บ. ศาลซึ่งกำหนด 1, 2 และ 3

3. ศาลเยาวชนและครอบครัว (Family Court) จัดเป็นศาลประเภทพิเศษอย่างหนึ่งเพราะพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยคดีความสัมพันธ์ในครอบครัวซึ่งมีประเด็นทางกฎหมาย เป็นผลมาจากการบังคับใช้ พ.ร.บ. การฟ้องคดีเพื่อสถานะของบุคคล เมื่อ 1 เมษายน ค.ศ. 2004 นอกจากนี้ยังพิจารณาคดีที่ผู้เยาว์เป็นผู้กระทำความผิด โดยผู้เยาว์จะมีอายุต่ำกว่า 20 ปี โดยมีผู้พิพากษานายเดี่ยวหรือผู้พิพากษาจำนวน 3 นายเป็นองค์คณะ

4. ศาลอุทธรณ์ (High Court) มีจำนวนทั้งสิ้น 8 ศาล ซึ่งตั้งอยู่ตามภูมิภาคต่างๆของประเทศเพราะประเทศญี่ปุ่นแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 เขตด้วยกัน ซึ่งศาลอุทธรณ์จะตั้งอยู่ใน 8 เมืองใหญ่ของเขตนั้นๆ ได้แก่ โตเกียว โอซาก้า นาโงยา ฮิโรชิมา ฟุกุโอกะ เซนได ซัปโปโร และ ทาคามัตซึ ซึ่งอำนาจพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์นั้นกระทำโดยผู้พิพากษา 3 นายเป็นองค์คณะ โดยพิจารณาคดีที่เป็นการคัดค้านคำพิพากษาของศาลแขวง ศาลจังหวัดและศาลเยาวชนและครอบครัวอันเป็นศาลชั้นต้นนั่นเอง

5. ศาลฎีกา (Supreme Court) ถือเป็นศาลสูงสุดของประเทศญี่ปุ่นได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาเป็นเวลายาวนานแล้ว สำหรับยุคปัจจุบันถือว่าได้จัดตั้งขึ้นตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2418 สืบเนื่องจากการที่มีรูปแบบการปกครองสมัยใหม่ในลักษณะของการแบ่งแยกอำนาจตุลาการต่างหากจากอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติ ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นฉบับปัจจุบัน (ประกาศใช้เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2489 และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2490) ระบบศาลยุติธรรมได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวอย่างชัดเจนในบทที่ 6 ตั้งแต่มาตรา 76 ถึงมาตรา 82 โดยมีกรกล่าวถึงกิจการศาลทั้งหมดตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น อำนาจตุลาการอยู่ภายใต้การดูแลของศาลสูงสุดของประเทศญี่ปุ่นและศาลล่างที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย ศาลยุติธรรมจึงเป็นองค์กรวินิจฉัยคดีทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคดีระหว่างเอกชนกับเอกชนหรือระหว่างเอกชนกับรัฐ ซึ่งหมายความว่า ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบศาลเดี่ยว ไม่มีศาลปกครองหรือศาลในลักษณะอื่นอีก นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า หน่วยงานด้านบริหารจะจัดตั้งองค์กรอื่นขึ้นมาเพื่อใช้อำนาจตุลาการเช่นนี้ไม่ได้

ศาลสูงสุดของประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ใจกลางมหานครโตเกียว ใกล้กับพระราชวังพระจักรพรรดิ (Imperial Palace) และสถานที่ราชการต่าง ๆ ไม่ว่าจะสถานที่ทำงานของนายกรัฐมนตรี สถานที่ทำงานของคณะรัฐมนตรี อาคารรัฐสภา (Diet) ห้องสมุดรัฐสภา (Diet Library) อาคารกระทรวงต่าง ๆ ปัจจุบันนี้ เป็นศาลสูงสุดของประเทศประกอบด้วยประธานศาลฎีกา 1 คน และผู้พิพากษาศาลฎีกา 14 คน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาจากศาลอุทธรณ์ โดยมีองค์คณะชุดใหญ่ 15 คน และมีองค์คณะพิจารณาย่อย 3 คณะ คณะละ 5 คน (องค์คณะชุดใหญ่ต้องมีผู้พิพากษาหญิงอย่างน้อย 1 คน)

การเข้าสู่ตำแหน่งของการเป็นผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ และผู้พิพากษาสมทบ

ในประเทศญี่ปุ่น บุคคลที่จะมีความประสงค์จะเป็นผู้พิพากษา อัยการหรือทนายความ จะต้องผ่านการสอบเนติบัณฑิตยสภาของญี่ปุ่น และต้องผ่านการอบรมของสำนักอบรมกฎหมาย (Legal Training and Research Institute) ซึ่งมีการสอบ “ Graduation Exam ”

การสอบเนติบัณฑิตแบบใหม่ของญี่ปุ่น ผู้ที่จะสอบได้ต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาใดก็ได้ หลังจากจบปริญญาแล้วต้องเรียนต่อใน Law School ซึ่งเทียบเท่าปริญญาโทเป็นเวลา 2 ปี สำหรับผู้จบปริญญาตรีด้านกฎหมายและ 3 ปี สำหรับผู้จบปริญญาตรีสาขาอื่น ซึ่งในการสอบเข้าเรียนต่อใน Law School นี้ไม่มีการสอบวิชาด้านกฎหมาย แต่จะทดสอบการใช้สมองมากกว่า เช่น การคิดเลข ปริศนาอักษรไขว้ (puzzle) การอ่านและเขียนประโยค เป็นต้น สำหรับการสอบเนติบัณฑิต กำหนดให้สอบได้แค่เพียง 3 ครั้งในรอบระยะเวลา 5 ปี (การสอบเนติบัณฑิตจะจัดสอบปีละ 1 ครั้ง) เมื่อสอบผ่านจึงจะมีสิทธิเข้าอบรมในสถาบันวิจัยและฝึกอบรมทางกฎหมาย เป็นระยะเวลา 1 ปี ทั้งนี้ สถาบันวิจัยและฝึกอบรมทางกฎหมาย (Legal Training and Research Institute) มีหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในศาลด้วย

ผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาได้มักจะได้คะแนนสอบเนติบัณฑิตอยู่ในอันดับต้นๆ ได้คะแนนดีอยู่ในอันดับแรกๆ เช่นกันขณะอบรมที่สถาบันวิจัยและฝึกอบรมทางกฎหมาย 1 ปี และอายุน้อย ส่วนการเป็นอัยการก็จะพิจารณาผู้ได้คะแนนอันอับรองลงมา และเป็นผู้ที่มีทักษะในการสืบสวนสอบสวนเก่ง ทั้งนี้พิจารณาตามความประสงค์ของบุคคลนั้นๆ ด้วย โดยมีอาจารย์คอยแนะนำให้ตามความเหมาะสมว่าจะมีความสามารถมีแนวโน้มไปในตำแหน่งนั้นๆ ได้หรือไม่ ทั้งนี้ ในอนาคตมีแนวคิดที่จะลดจำนวน Law School และจำนวนนักศึกษาใน Law School โดยเฉพาะ Law School ที่นักศึกษา มักสอบเนติบัณฑิตไม่ค่อยผ่าน เช่น ในเขตคิซุ เขตชิโกกุ เขตโทโฮคุ อาจคงเหลือเพียง Law School ในเมืองใหญ่ๆ เช่น โตเกียว โอซากา เป็นต้น

1 ตำแหน่งผู้พิพากษา

1.1 ประธานศาลฎีกา (Chief Justice the Supreme Court)

คณะรัฐมนตรีจะเป็นผู้คัดเลือก และได้รับการแต่งตั้งโดยสมเด็จพระจักรพรรดิ

1.2 ประธานศาลอุทธรณ์ (High Court Presidents)

ประธานศาลสูง 8 คน ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี สมเด็จพระจักรพรรดิเป็นผู้รับรอง

2. ผู้พิพากษา (Judges)

ผู้พิพากษา ในปัจจุบันมีผู้พิพากษาทั่วประเทศ จำนวน 1,827

คน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรี สามารถเปลี่ยนจากศาลอุทธรณ์ไปศาลจังหวัด หรือกลับมาศาลอุทธรณ์ได้

2.1 ผู้ช่วยผู้พิพากษา(Asisitant Judges) จำนวน 1,000 คน ต้องสอบผ่านเนติบัณฑิตและผ่านการอบรมจากสถาบันของศาลฎีกา (School of law) 10 ปี จึงจะเป็นผู้พิพากษาได้

2.2 ผู้ช่วยผู้พิพากษาประจำศาล (Summary Court Judges) จำนวน 806คน ไม่ต้องสอบผ่านเนติบัณฑิต และถูกคัดเลือกเข้ามา

3. ตำแหน่งพนักงานอัยการ

สำนักงานอัยการเป็นหน่วยงานอิสระซึ่งมีอำนาจเด็ดขาดในการดำเนินคดีทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด มีอำนาจสอบสวน ว่าความ รวมถึงการบังคับโทษทางอาญาให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล

ตำแหน่งของพนักงานอัยการนั้นแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

1. อัยการสูงสุด (Prosecutor-General)
2. รองอัยการสูงสุด (Deputy Prosecutor – General)
3. อัยการผู้ควบคุม (Superintending Prosecutors) ประจำสำนักงานประจำศาลสูง
4. อัยการ (Pubic Prosecutors)

นอกจากจะมีตำแหน่งพนักงานอัยการแล้ว ในสำนักงานอัยการยังประกอบไปด้วยบุคลากรอื่นๆเช่นผู้ช่วยอัยการอีกด้วย

4. ทนายความ

ทนายความในประเทศญี่ปุ่นก็เป็นบุคคลที่ผ่านการสอบเนติบัณฑิตเช่นเดียวกับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาและอัยการ ถือเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติและได้รับการยอมรับนับถือเฉกเช่นเดียวกับอาจารย์ โดยหน้าที่ของทนายความนั้นคือการจัดการเกี่ยวกับคดีทั้งในคดีแพ่งและในคดีอาญา การโต้แย้งคัดค้านคำสั่งจากหน่วยงานทางปกครอง ตลอดทั้งสามารถดำเนินการตามความประสงค์อื่นๆของลูกความที่นอกเหนือไปจากขั้นตอนกระบวนการทางศาลได้อีกด้วย

Saiban-in หรือระบบลูกขุนผสม

สภาเดอเททของประเทศญี่ปุ่นได้มีการตรากฎหมายที่ชื่อว่า The Act Concerning Participation of Lay Assessors in Criminal Trials (The Lay Assessor Act 2004) ออกมาเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2004 ซึ่งเป็นการนำเอาระบบลูกขุนมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาคดีความผิดร้ายแรง ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีผลใช้ บังคับในปี ค.ศ.2009 ซึ่งมีหลักการในการเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีเพื่อเป็นการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

สำหรับประเทศไทยเองก็มีนักกฎหมายหลายท่านที่ทำการศึกษาวิจัยและเขียนบทความเกี่ยวกับ ระบบ Saiban-in ของญี่ปุ่นไว้พอสมควร นักกฎหมายไทยบางท่านก็เรียกระบบ Saiban-in นี้ว่า “ลูกขุนผสม” (Quasi-Jury system) ตามนักกฎหมายญี่ปุ่นและนักกฎหมายอเมริกัน หรือบางท่านก็แปลทับศัพท์ ภาษาอังกฤษคำว่า “Lay judge หรือ Lay assessor” ว่า “ผู้พิพากษาสามัญชน” หรือ “ตุลาการประชาชน” แต่ก็มีนักกฎหมายบางท่านที่เรียก “Saiban-in” ว่า “ผู้พิพากษาสมทบ” นักกฎหมายบางท่านก็ไม่สนใจว่า จะเรียก Saiban-in ประชาชนผู้ทำหน้าที่ตุลาการนี้ว่าชื่ออะไร ไม่ว่าจะเรียกว่า lay judges หรือ lay assessors หรือ jurors ก็ตาม

การเรียกชื่อ Saiban-in ในภาษาไทยไขว้กันระหว่างคำว่า “ลูกขุน” (Juror) กับ “ผู้พิพากษาสมทบ” (Lay judge) นั้นก็อาจจะทำให้นักกฎหมายไทยที่ไม่รู้จักระบบลูกขุนผสมมาก่อนเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้แม้ว่าถ้อยคำดังกล่าวจะแสดงให้เห็นความหมายร่วมกันของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญา แต่ความหมายของผู้พิพากษาสมทบกับลูกขุนมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการกำหนดคุณสมบัติและการคัดเลือกบุคคลเข้ามาในกระบวนการ รูปแบบและกรอบระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้น การเรียก “Saiban-in” ว่าเป็นผู้พิพากษาสมทบก็อาจจะทำให้มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้

ความหมายของ “ลูกขุน” นั้น หมายถึง บุคคลธรรมดาทั่วไป ซึ่งอาจจะไม่ใช่บุคคลที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย แต่เป็นวิญญูชนที่มีความคิดแบบคนทั่วไปเป็นปกติ บุคคลซึ่งได้รับคัดเลือกเพื่อเข้ามาเป็นคณะลูกขุนพิจารณานั้น มีหน้าที่ในการพิจารณาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยในเฉพาะในส่วนข้อเท็จจริงของแต่ละคดี โดยลูกขุนจะเป็นผู้พิจารณาในประเด็นข้อเท็จจริงที่ว่า การกระทำของจำเลยนั้นเป็นความผิดอาญาหรือไม่ โดยลูกขุนต้องใช้สามัญสำนึกความผิดชอบชั่วดีในการพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีที่ตีรับฟัง หากคณะลูกขุนเห็น ว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดก็เสนอต่อศาลให้พิพากษาลงโทษจำเลย

แม้จะเป็นที่ทราบกันดีว่าระบบลูกขุนนั้นใช้ในการพิจารณาคดีสำหรับประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ (Common law system) แต่ใช้ว่าประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil law system) จะมีได้สนใจระบบนี้ แต่กลับมีการนำเอาระบบลูกขุนเข้ามาประยุกต์ใช้โดยเกาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาที่มีโทษร้ายแรง ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์เป็นประเทศที่ได้นำเอาระบบนี้มาประยุกต์ใช้สำหรับประเทศญี่ปุ่น ฯลฯ ทาเคซากิ ฮิโรโนบุ (Takesaki HIRONOBU) ประธานศาลฎีกาของญี่ปุ่นได้กล่าวถึงที่มาของระบบลูกขุนซึ่งนำมาใช้ในประเทศญี่ปุ่นว่า เป็นระบบที่ผสมผสานระหว่างระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส8 ด้วยเหตุนี้จึงมี นักกฎหมายที่เรียก ระบบศาล Saiban-in ว่าเป็นระบบลูกขุนพันธุ์ผสม (Hybrid lay jury system) ระหว่าง ระบบคอมมอนลอว์กับระบบซีวิลลอว์

ประการแรก คุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกให้ทำหน้าที่ลูกขุนตาม Baishin Ho – Jury Act นั้นมีกรอบที่แคบมาก เมื่อเปรียบเทียบกับคุณสมบัติที่กำหนดไว้สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ Saiban-in ในปัจจุบัน เพราะตาม Baishin Ho – Jury Act นั้น ผู้ที่จะเป็นลูกขุนได้จำกัดเฉพาะผู้ชายอายุตั้งแต่สามสิบปีขึ้นไป และมีถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นที่พอใจ และนอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้เสียภาษีต่างกับคุณสมบัติที่กำหนดไว้สำหรับผู้ที่จะเป็น Saiban-in ซึ่งกำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาไดเอท ส่วนจะเป็นเพศชายหรือหญิงก็ได้ เพียงแต่ต้องมีอายุอย่างน้อยยี่สิบปี บริบูรณ์ และจะต้องมีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศญี่ปุ่น

ประการที่สอง กฎหมายลูกขุน Baishin Ho – Jury Act 1923 ซึ่งกำหนดให้มีการใช้ลูกขุนเพื่อ วินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดร้ายแรงหรือไม่นั้น ได้กำหนดผลของการลงคะแนนเสียงของลูกขุน โดยให้ถือเอาเสียงส่วนใหญ่ของคณะลูกขุนจำนวนสิบสองคน (คือเจ็ดเสียงขึ้นไป)มิได้กำหนดให้ต้องมีคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์เหมือนอย่างประเทศอเมริกา

ประการสุดท้าย การใช้อำนาจของลูกขุนในการวินิจฉัยความผิดของจำเลยตามกฎหมาย Baishin Ho– Jury Act 1923 นั้นไม่ผูกพันให้ศาลจำต้องถือตามคำวินิจฉัยของลูกขุนแต่อย่างใด เช่นในกรณีที่ศาล เห็นว่ามีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้แต่ลูกขุนกลับวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดเช่นนี้ ศาลก็จะออกคำสั่งตั้งคณะลูกขุนชุดใหม่เพื่อทำการพิจารณาความผิดของจำเลยซ้ำอีกครั้งหนึ่ง (The revision of the jury)

โดยศาลสามารถตั้งคณะลูกขุนใหม่ได้หลายครั้งจนกว่าคำวินิจฉัยของคณะลูกขุนที่ตั้งขึ้นใหม่นั้นจะเป็นที่พอใจของศาล ลักษณะของวิธีพิจารณาดังกล่าวแตกต่างจากระบบลูกขุนอเมริกันโดยสิ้นเชิง ในระบบอเมริกันเมื่อลูกขุนวินิจฉัยข้อเท็จจริงแล้วมีผลผูกพันศาล ดังนั้นหากลูกขุนอเมริกันวินิจฉัย

โดยเหตุที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนแนวปฏิบัติที่น่าสนใจและน่าศึกษา บทความนี้จึงเป็นแต่เพียงการกล่าวถึงความรู้อันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระบบกฎหมาย การศาลยุติธรรม รวมทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งของการเป็นทนายความ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา นอกจากนี้เรื่องของ Saiban-in หรือระบบลูกขุนผสม บทความนี้อาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องข้างต้นซึ่งแม้จะป็นแค่เกร็ดความรู้เล็กน้อยแต่ผู้จัดทำก็หวังว่าจะมีประโยชน์ต่อผู้อ่านเช่นกัน

